

dari parabola per quamdam generalem analogiam, seu proportionem, non vero sententias ejus accommodando, vel fere nullam; quod valde violentum est. Præterea enervatur hæc Parabola, ut ex ea colligi non possint, vel justorum merita, vel retributio ex justitia, quod plane est contra vim verborum ejus, ut bene Maldonatus ponderat et omnes qui de meritis justorum hoc tempore scribunt.

12. Juxta aliam vero expositionem illorum verborum de novissimis et primis intentio Christi in parabola est, ostendere non semper præmium gloriæ mensurari antiquitate vocationis, nec diuturnitate laboris, sed habere apud Deum aliam rationem altiore, fundatam quidem in voluntate sua et dominio; salva tamen semper ratione justitiæ in redditione præmii. Hæc expositio est consentanea patribus omnibus, qui parabolam illam intelligunt de denario mercedis vitæ æternæ, ut constat ex Gregorio, homil. 16, in Ezechiel, et Nazianzeno, oration. 40., Augustino, supra et hom. 59, de Verbis Domini, Tertulliano, libro de Monogam., cap. 13. Hieronymo, dic. lib. 2 contra Jovin., et in Matth., ubi etiam Anselmus et Chrysostomus cum Græcis. Ad hanc etiam Christi intentionem optime accommodantur omnia verba parabolæ et nihil est in ea difficultatis præter illam, quæ posita est de denario diurno et de querimonia operariorum.

13. Ad priorem autem respondent Augustinus, Hieronymus ac fere alii patres citati et Gregorius 4 Moral., cap. 31, alias 43, quos explicant et sequuntur D. Thomas, 1 part., quæst. 12, art. 6 et 1. 2. quæst. 5, art. 3 et alii theologi in 4, d. 49. Respondent (inquam) illum denarium esse divinam essentiam, ut est beatitudo objectiva sanctorum, in qua omnes sunt æquales, licet in visione ipsa, quæ est formalis beatitudo, æquales non sint. Sed contra, quia vel in hac inæqualitate prælati sunt, qui prius vocati sunt et plus laboraverunt et sic destruitur parabola, falso enim tales operarii dixissent: *Pares illos nobis fecisti*, vel prælati sunt novissimi etiam in formali præmio et sic sequitur, magis augeri difficultatem, quia non solum æquales, sed etiam excellentiores erunt in gloria, qui in meritis et laboribus fuerunt inferiores, unde non dicerent alii: *Pares illos nobis fecisti*, sed majores.

14. Respondent aliqui, præmium gloriæ non solum explere merita, sed etiam dari ultra debitum et in hoc excessu posse fieri æqualitatem pro Dei voluntate, vel dando omnibus æqualem superabundantiam, etiam si inæ-

qualiter laboraverint. Sed hoc falsum omnino est, primo quia non consonat Scripturis dicentibus, quod recipiet unusquisque secundum suum laborem et prout gessit. Secundo quia inde facile inferri potest error de æqualitate visionis in omnibus beatis: nam licet habeant inæqualia merita et unusquisque in primis accipiat condignum præmium, postea per voluntariam donationem Dei omnes possunt fieri æquales, et supposita illa doctrina, nulla ratione ostendi potest non ita fieri. Tertio quia est contra tenorem parabolæ, *voca operarios et da illis mercedem*, et ex hoc ipso orta est murmuratio. Dicendum ergo est, illam inæqualitatem omnino esse juxta proportionem meritorum, atque adeo novissimos, si majus, vel æquale præmium receperunt cum primis, habuisse æqualia, vel majora merita.

15. *Objectio.* — Dices, ergo operarii illi, qui primo vocati sunt, nullam habuerunt murmurandi occasionem, quia ipsis condigna merces data est et aliis non est data ultra condignum, item cur respondisset Paterfamilias: *Non licet mihi quod volo facere?* Et non potius servatam se cum omnibus æquitatem et justam distributionem, seu compensationem. Denique si præmium re vera inæquale est, cur tanquam æquale ibi proponitur, quia denarius nobis promissus non est Deus ipse secundum se, sed ut visus, atque adeo proxime ipsa visio, quæ est tota merces, ut sæpe Augustinus dicit.

16. *Responsum.* — Ad primum respondeo, verum quidem esse, operarios illos non habuisse veram occasionem, vel rationem querimoniæ, tamen habuisse apparentem, quod ad parabolam satis est; nec enim in divino judicio futura est murmuratio, vel querimonia inter eos, qui præmium recipiunt, sed repræsentatur per modum querelæ ad explicandum mysterium divinæ gratiæ, a cujus efficacia et abundantia magis pendet qualitas meritum, quam ex temporis diuturnitate et humano labore. Et inde maxime oritur admiratio quædam, quia hæc ipsa gratia abundantius sæpe confertur his, qui novissime vocantur et parvo tempore consummantur et brevi spatio explent tempora multa. Hæc ergo admiratio per illam murmurationem repræsentata est, et quia admiratio provenit ex ignorantia, ideo introducuntur illi primi operarii tanquam ignorantibus vim meriti aliorum et illud ex solo tempore pensantes, unde recte Nazianzenus et Chrysostomus supra dicunt, per novissimos intelligi eos, qui in hac vita minus laborasse videntur, quod ultimo vitæ tempore vocati

sunt, cum tamen re vera non minus, quam mali meruerint.

17. Ad secundam interrogationem eleganter ibi Maldonatus respondet, Patremfamilias ita respondisse, quia voluit personæ decorum servare, et facti sui rationem vili operario non reddere, illum docens, pro ratione satis esse suam voluntatem. Addo, Christum inducere Patremfamilias ita respondentem ad instructionem nostram. Respexit ergo ad radicem gratiæ, a qua provenit, ut brevi tempore aliquis habeat majora merita, quia Deus sua voluntate prævenit majori, et abundantiori gratia, quos vult. Potuisset ergo respondere Paterfamilias justitiam esse servatam, tamen quia posset in gratiæ distributione servatam non esse, ideo radicatus omnes rationes querimoniæ evellit et gratiam suam ac liberalem donationem commendat.

18. Ad tertiam interrogationem respondetur, ad intentionem parabolæ solum spectasse ostendere in reddendo illo præmio non haberi rationem antiquitatis, vocationis nec diuturnitatis temporis, quod eodem modo ostenditur, sive præmium detur majus, sive æquale, nam in hoc ipso videtur fieri inæqualitas, quod primis et magis laborantibus non datur majus. Et ideo non curasse Christum de distinctione præmiorum, sed generatim de mercede, vel denario locutum esse. In eo etiam, quod novissime vocatis præcipitur primo loco dari præmium, declaratur inæqualitas per se intenta in parabola, reliqua accidentaria sunt, in quibus locum habet regula Chrysostomi, in parabolis non oportere singula verba ad aliquid significandum applicare.

19. Atque hæc, ut existimo, est vera expositio, et responsio ad hæreticos, juxta quam, non solum ex illa parabola non colligitur beatorum æqualitas in visione Dei, sed potius colligi potest inæqualitas fundata in gratia, quia proxime dandum est illud præmium, ut merces meritum. Addendum vero occurrit, quoties Christus Dominus profert illam sententiam: *Erunt primi novissimi, et novissimi primi*, principaliter videri loqui de adventu suo et de vocatione hominum ad legem gratiæ et ad vocationem, ac bona gratiæ, quæ in illa communicantur. Et hoc modo videtur vocare, *primos*, Judæos, *novissimos*, autem, gentiles, vel *primos* omnes, qui ante suum adventum ad Ecclesiam vocati sunt, *novissimos*, quos ipse vocabat et postea vocandi erant. Quod videtur probari ex illo loco Lucæ 13: *Cum videritis Abraham, Isaac et Jacob et omnes Prophetas in regno DEI: vos autem*

expelli foras. Et venient ab oriente et occidente, et Aquilone, et Austro, et accumbent in regno DEI, et ecce sunt novissimi qui erant primi, et sunt primi qui erant novissimi. Ubi aperte loquitur CHRISTUS de Israelitis ante vocatis, quos *primos* vocat, et de vocandis ex universo orbe ad Ecclesiam suam, quos vocat *novissimos*. Deinde Matthæi 19 et Marci 10, postquam Christus declaravit excellentiam vocationis, ad perfectionem evangelicam et magnum præmium ejus, dicens: *Si vis perfectus esse, vade, et vende omnia, quæ habes, etc.* Et infra: *Vos, qui secuti estis me, in regeneratione, cum sederit Filius hominis, sedebitis et vos etc.*, concludendo sermonem adjungit: *Multi autem erunt primi novissimi, et novissimi primi*, significans, eos esse novissimos, qui ab ipso vocantur, et futuros esse primos dignitate et excellentia præmiorum, quia altiori vocatione et gratia trahendi sunt, et præferendi illis, qui videbantur esse primi, quos proinde dicit novissimos futuros.

20. Hoc ergo sensu vocat CHRISTUS primos et novissimos, licet non semper eodem modo de eorum permutatione loquatur. Nam Lucæ 13, aperte significat, tam magnam futuram esse inter eos permutationem, ut primi non solum inferiores fiant, sed etiam expellantur a regno (quod non de omnibus dictum est, sed pro majori parte, vel fortasse pro omnibus illis, qui etiam post adventum suum sequi volunt antiquam vocationem et institutionem, ut sunt perfidi Judæi) Novissimos autem dicit esse sessuros cum Abraham, Isaac et Jacob in regno cælorum; quod etiam regulariter intelligendum est et sub conditione, si cooperentur vocationi. At vero apud Matthæum solum fit comparatio inter justos et inter vocationem ipsam quasi ex genere suo. Novissimi enim licet tardius videantur vocari, ad eadem, vel excellentiora bona vocantur et ad hoc declarandum subjungit Christus statim dictam parabolam. Quæ subinde potest recte intelligi de vocatione ad diversa bona gratiæ in hac vita, ut Jansenius sensit. Tamen quia hæc differentia in donis gratiæ est principaliter ex gratia, et non ex meritis, et Christus aperte loquitur in parabola, de mercede, ejusque retributione, ne cogamur hæc improprie interpretari: recte dicimus, intentionem quidem Christi Domini fuisse peculiarem gratiam suæ vocationis et legis commendare; eam vero explicuisse in ordine ad præmium, quia potens est facere, ut brevissimo tempore et labore aliquis consequatur, quod prius vix multo tempore et la-

bore obtinebatur, et ita revolvimur in datam interpretationem communem, quæ sine dubio solida est.

CAPUT XXI.

UNDE PROXIME ORIATUR INÆQUALITAS VISIONIS IN BEATIS.

1. Duo nobis explicanda supersunt. Unum est, in quo posita sit hæc inæqualitas visionum, alterum est, quæ sit proxima ratio ejus. Primum longiorem disputationem requirit: secundum autem breviter expediri potest, et ideo in hoc capite illud expediemus, postea de alio dicere aggrediemur. Loquimur autem de ratione proxima, quam physicam etiam appellare possumus; nam remota et moralis ratio est diversitas meritorum, et remotior est gratia et vocatio Dei et remotissima, et quasi primaria dici potest divina prædestinatio.

2. Sed de his non est hic dicendi locus. Agimus ergo de causa propria et physica, nam visio effectus quidam realis est, et inæqualitas ejus in ipsamet reali, ac physica perfectione intercedit; ergo oportet, ut causa illius inæqualitatis ex causa proxima illius visionis oriatur, nam inæqualitas effectus ex causæ inæqualitate oritur, maxime, *ubi causa proxima non impediri potest.*

3. *Prima sententia.* — Hæc autem quæstio locum non habet in opinione eorum, qui dicunt visionem non fieri effective a vidente, sed a solo Deo infundi; nam tunc necessario dicendum est, inæqualitatem esse ex voluntate Dei volentis infundere uni majorem visionem, quam alteri, vel sine alia dispositione proxima præter merita præcedentia, ut sentit Durandus in 4, dist. 49, q. 2, vel ad summum disponendo potentiam per intensius lumen, ut dixerunt Nominales. Et eadem ratione non habet locum quæstio in opinione Soti et aliorum, qui dixerunt totam activitatem esse a lumine; nam tunc etiam necesse est ab eodem esse inæqualitatem, sicut respondet Soto, utens exemplo aquæ calidæ, quod non est ad rem, ut supra dixi. Hæc vero opiniones nituntur falsis fundamentis, ut supra ostensum est. Nos ergo supponimus intellectum et lumen et objectum effective concurrere ad illam visionem. Et ideo inquirimus, ex quo illorum oriatur, ut una visio sit perfectior alia, an ex omnibus illis, vel ex quolibet illorum, vel ex altero tantum. Et quoniam certum est, inæqualitatem lumi-

nis posse ad hoc sufficere, si ex parte intellectuum sit æqualitas, quia species vel objectum ratione speciei accommodatur potentiae, ut dicemus, ideo tota quæstio ad hoc fere reducitur, an inæqualitas intellectuum in naturali perfectione conferat aliquid ad visionis inæqualitatem, cæteris paribus.

3. Prima ergo sententia est, perfectiorem visionem posse interdum provenire ex inæquali intellectu, etiam si in lumine gloriæ sit æqualitas. Ita sentit Scotus 3, dist. 12, q. 3, et in 4, dist. 50, q. 6; Richardus, dist. 49, art. 2, qu. 8; Major, qu. 10; Durandus in 3, dist. 14, q. et Paludanus ibi, supplem.; Gabriel in 4, d. 49, qu. 2, art. 3; Cajetanus 3, q. 10, art. 4, qui in eadem sententiam adducit D. Thomas ibi ad 2. Fundamentum est, quia utrumque principium habet activitatem circa visionem; ergo ex quocumque crescat activitas, crescet effectus, sed posita majori perfectione in quocumque principio erit magis activum, ergo satis est illud, ut crescat effectus. Confirmatur primo, quia quando totalis causa coalescit ex multis partialibus, aucta quacumque illarum, est causa totalis major, unde potest efficere majorem effectum, sed ita se habent illa principia in præsentia. Neque obstat, etiam si intellectus dicatur esse causa instrumentaria, quia etiam solet crescere effectus ex perfectione instrumenti, ut artifex instrumento melius apto melius operatur, et idem oculus cum meliore specie melius videt. Confirmatur secundo, quia in via melior intellectus cum æquali auxilio, seu lumine fidei, melius operatur, etiam si actus fidei supernaturalis sit, ergo similiter in patria.

4. *Assertio.* — Nihilominus assero, proximam causam et radicem inæqualitatis in visione positam esse in lumine gloriæ. Itaque qui habuerit perfectius lumen, perfectius videbit, etiam si habeat intellectum minus perfectum. Ita D. Thomas, 1 p., q. 12, art. 6, in corpore, et ad 3, ubi ait: *Attendendam esse diversam visionem secundum diversam facultatem intellectus, non naturalem, sed gloriosam.* Idem tenet Ferrarius 3, contra Gentes, c. 55 et 58; Sotus in 4, d. 49, q. 3, art. 2; Medina 1-2, q. 3, art. 2; et recentiores Thomistæ. Item Henricus, quodl. 12, q. 6, qui addit, quod licet perfectior intellectus non juvet ad perfectius videndum, juvat tamen ad *expeditius*. Quo verbo nescio quid significet, quia non potest dici actio fieri expeditius, nisi quia fit velocius, vel quia fit minori resistentia et difficultate: neutrum autem habet locum in visione, quia

et a quocumque intellectu etiam imperfecto fit in instanti, et non habet contrarium, neque impedimentum in ea elicienda esse potest.

5. *Responsum.* — *Enervatur.* — Hac ergo limitatione omissa probatur assertio primo a posteriori, ratione theologica, quia qui habuerint æqualia merita, habent æquale lumen gloriæ et si in intellectu sint inæquales, ergo elicient æqualem visionem, alio qui existentibus æqualibus meritis esset inæqualis visio, quod est absurdum, ergo melior intellectus cum æquali lumine non videt melius. Respondent aliqui, non esse inconveniens, ut qui habet æqualia merita perfectius videat ex perfectione et activitate sibi connaturali, quia gratia non destruit naturam, sed perficit; si ergo natura cooperetur gratiæ, nihil impedit quominus ex hac parte aliquam majorem perfectionem habeat in ipsa visione, ultra illam, quæ debetur ex meritis. Sed hæc responsio est parum consona principiis fidei, quia visio beatifica datur, ut merces filiorum Dei, et ideo fieri non potest ut aliquis absque pluribus meritis et majori gratia, perfectius videat. Item quia nihil perfectionis potest esse in illa visione quod non oriatur ex divina gratia, juxta id: *Gratia Dei vita æterna.*

6. *Alia evasio.* — *Rejicitur.* — Secundo responderi potest, illos, qui sunt inæquales in perfectione naturæ, æquales vero in meritis habere æquale lumen, tamen ne inæqualiter videant Deum, continere concursum suum et non relinquere intellectum, ut cum illo lumine quantum potest operetur, sed quantum est meritis proportionatum. Sed hæc est fuga contra rationem, quia hoc ipso, quod causa secunda habet principium sufficiens ad aliquam operationem, vel ad tantam perfectionem ejus, est illi debitus concursus ad talem operationem, etiam si nulla merita intercedant, præsertim si homo non demeruit privari illo concursu, quod de beatissimis dici non potest. Item, quia illud esset perpetuum miraculum. Item, quia ex parte Dei est incredibile fieri, ut beatus non amet ipsum, quantum potest, ergo idem est de visione.

7. *Tertia responsio.* — *Non admittitur.* — Tertio, negari posset in eo casu dari æqualia lumina habentibus æqualia merita, sed dari in ea proportionem, quæ sufficiat, ut habeant æquales visiones. Quia proprium præmium meritorum est visio, lumen vero datur ut principium seu conditio necessaria ad visionem et ideo non tantum luminis univique datur, quantum visionis meruit, sed quantum est illi ne-

cessarium ad eliciendam visionem proportionatam meritis. Hæc responsio habet minora incommoda, videtur tamen mihi parum consentanea Concilio Viennensi dicenti, per lumen gloriæ elevari intellectum ad videndum. Nam hinc recte infertur ad melius videndum esse elevandum per melius lumen. Præterea sequeretur, habitum charitatis infundi minus perfectum ei, qui habet perfectiorem naturam cum meritis æqualibus, ne magis amet in actu secundo. Quia si perfectior intellectus cum æquali lumine perfectius videt, etiam perfectior voluntas cum æquali charitatis habitu perfectius amabit: illud autem consequens incredibile est, quia ex illo ulterius sequitur, etiam habitum gratiæ esse minus perfectum, et intensum in habente æqualia merita, si habeat perfectiorem naturam; nam gratia et charitas servant proportionem in perfectione et revera est eadem ratio de lumine, nam hæc tria sibi respondent, sicut essentia animæ, intellectus et voluntas. Tandem negari non potest, quin ipsamet lumen sit magna perfectio animæ, nulla autem ratio ponitur, ut qui æqualiter meruit, minorem decorem, ac perfectionem supernaturalem accipiat, solum quia majori pollet ingenio, est ergo hæc ratio a posteriori satis efficax.

8. *Physica ratio.* — Secunda vero et physica ratio est, quia ut dixi, intellectus non concurrat ad visionem virtute naturali, ut naturalis est, sed ut elevatus per ipsamet lumen, ad hanc autem elevationem tam est aptus imperfectus intellectus, sicut perfectissimus, ergo perfectio vel imperfectio naturæ neque addit, neque tollit facultatem videndi, nihil ergo conferre potest ad perfectiorem visionem, si cætera sunt paria. Concurrat itaque intellectus ut instrumentum divinæ gratiæ per potentiam activam obedientialem, hæc autem est æqualis in omnibus intellectibus, etiam si in perfectione naturæ sint inæquales, quia omnes sunt æque capaces divinæ gratiæ et æque elevari possunt, unde major perfectio naturæ, in hoc opere, in instrumento materialiter tantum se habet, talis autem major perfectio instrumenti nihil confert ad actionem.

9. Præterea etiam si dicatur intellectus concurrere cum lumine virtute suæ naturæ, nihilominus non est dicendum solam majorem perfectionem intellectus sufficere ad meliorem visionem. Quia (juxta illam opinionem sano modo intellectam) dicendum consequenter est, intellectum ex se non habere completam virtutem ad visionem, neque ad aliquem gradum